

УДК 811.133.1'25:81'42

DOI <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2020-80-1-41>

ВІДТВОРЕННЯ ФРАНЦУЗЬКОГО ПІСЕННОГО ТЕКСТУ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ (НА ПРИКЛАДІ ПІСЕНЬ У СТИЛІ ПОП-РЕП)

Космацька Н. В.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії, практики та перекладу французької мови
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
пр. Перемоги, 37, Київ, Україна
orcid.org/0000-0002-7890-5796
ktpffm_kosmatska@ukr.net*

Кравченко М. С.

*магістр кафедри теорії, практики та перекладу французької мови
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
пр. Перемоги, 37, Київ, Україна
orcid.org/0000-0002-5733-4568
kravchenko.maria98@gmail.com*

Ключові слова: *пісня, пісенний текст, жанр, музичний стиль, переклад, перекладацька трансформація.*

Статтю присвячено мовним особливостям сучасних французьких пісенних текстів у стилі поп-реп і засобам їхнього відтворення українською мовою. У статті доводиться, що пісня як один із найдинамічніших жанрів масової культури, віддзеркалює ментальність і характер народу, яскраво виявляє мовні процеси, викликані соціокультурними змінами у певний період його розвитку. Встановлено, що лексичними особливостями музичного жанру «поп-реп», які часто викликають труднощі для перекладу, є широке вживання арготизмів, просторіч і фамільяризмів. На рівні синтаксису музичні композиції вирізняються складною будовою речень, застосуванням дієприслівникових та інфінітивних зворотів, скороченнями, опущенням окремих літерних знаків, характерним поділом слів на склади і грою з ними.

Відтворення усіх компонентів пісенного тексту є надзвичайно складним викликом для перекладача, оскільки структура пісенного тексту постає як ланцюжок слів, певний лінійний зв'язок не тільки семантичного, а й прагматичного планів. Чималі труднощі для перекладу пісень у стилі реп викликають поєднання у них швидкого темпу мовлення й легкого музичного супроводу, їхнє вербальне й невербальне оформлення.

У статті визначено, що дослівний переклад передає смисл пісні максимально точно, проте він не бере до уваги її форму, тоді як у літературному перекладі для збереження ритмічності й мелодійності доводиться нехтувати словниковим складом і граматичною будовою оригіналу. Збереження ритмомелодики та римування французької музичної композиції «поп-реп», речитативу, що є визначальними для цього музичного жанру, а також семантичного і стилістичного навантаження пісні, реалізація ілюкутивної мети у перекладі українською мовою стають можливими завдяки застосуванню перекладацьких трансформацій: лексична і граматична заміни, додавання, опущення, спрощення граматичних форм, евфемізація та компенсація.

Головним є завдання правильно визначити ієрархічну значущість складників пісні, вершину якої складає ритмічна будова тексту. Комплексний характер дослідження зумовив поєднання таких методів як узагальнення, зіставний метод, компонентний аналіз, аналіз і синтез.

REPRODUCTION OF FRENCH SONG TEXT INTO UKRAINIAN (ON THE EXAMPLE OF POP-RAP SONGS)

Kosmatska N. V.

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Senior Lecturer at the Department of Theory, Practice and Translation of the French Language
National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"
Peremohy ave., 37, Kyiv, Ukraine
orcid.org/0000-0002-7890-5796
ktppfm_kosmatska@ukr.net*

Kravchenko M. S.

*Master's Degree Student at the Department of Theory, Practice and Translation
of the French Language
National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"
Peremohy ave., 37, Kyiv, Ukraine
orcid.org/0000-0002-5733-4568
kravchenko.maria98@gmail.com*

Key words: *song, song text, genre, musical style, translation, translation transformation.*

The article is devoted to the linguistic peculiarities of song lyrics of musical compositions "pop-rap" by French performers and means of its reproduction into Ukrainian. Song is one of the most dynamic genres of mass culture, it reflects the spiritual component and folk character, clearly reveals the language processes. Lexical features of the musical genre "pop-rap", which often cause difficulties for translation, are slang expressions, colloquialisms and familiarisms.

At the level of syntax, musical compositions are characterized by a complex sentence structure, the use of adverbial and infinitive constructions, abbreviations, omission of single letters, the typical division of words into syllables and puns based on the play with them. The reproduction of all components of the song text is an extremely difficult challenge for the translator, given that the structure of the song lyrics appears as a chain of words, a certain linear connection not only of semantic but also pragmatic plans.

The combination of fast-paced speech and easy musical accompaniment, their verbal and non-verbal arrangement causes considerable difficulties for the translation of pop-rap songs. So the main task is to correctly determine the hierarchical significance of the components of the musical composition, the top of which is its rhythmic structure.

Preservation of rhythmic melodies and rhyming of French musical composition "pop-rap", recitative, which are decisive for this musical genre, as well as semantic and stylistic load of the song, realization of illocutionary purpose in Ukrainian translation become possible through the use of translation transformations, namely: lexical and grammatical substitutions, addition, omission, simplification of grammatical forms, euphemization and compensation.

The methods of research are determined by the set goal and are focused on establishing the most adequate ways of the transfer of French pop-rap songs in Ukrainian. The complex nature of the study led to a combination of methods such as generalization, comparative method, component analysis, analysis and synthesis.

Пісня є однією з прадавніх форм творчості людини й одним із найдинамічніших жанрів масової культури, що віддзеркалює духовний складник і характер народу, яскраво виявляє мовні процеси, викликані соціокультурними змінами у певний

період його розвитку. Саме тому вивчення пісенного тексту завжди було і залишається одним із актуальних напрямів зацікавлення мовознавців.

Стильові особливості народних пісень у взаємодії трьох головних факторів – жанру, музичних

норм історичної епохи та місцевих традицій були висвітлені у роботі В.М. Щурова; змістові й мовні особливості сучасної естрадної пісні представлені у доробках О.В. Нагибіної, етнокультурний концепт народних пісень знайшов своє відображення у наукових працях О.І. Алексєєвої; когнітивний, комунікативний і стилістичний аспекти популярної ліричної пісні – у дисертаційній роботі О.С. Кострюкової. Водночас низка питань, зокрема жанрові особливості перекладу сучасних французьких пісень українською мовою, залишилися поза увагою лінгвістів, що й зумовило актуальність цього дослідження.

Метою розвідки є встановлення специфіки відтворення французьких пісень у стилі поп-реп українською мовою. На вирішення поставленої мети спрямовані такі **завдання**: дати визначення поняття «пісенний текст», охарактеризувати мовні особливості й труднощі передачі пісенного тексту як підвиду художнього перекладу, виокремити засоби відтворення французької пісні «поп-реп» українською мовою. **Об'єктом** дослідження виступають мовні особливості французьких «поп-реп» творів, а предметом – засоби їхнього відтворення українською мовою.

У наукових доробках Ю.Є. Плотницького *пісенний текст* трактується як сукупність вербальних і музичних знаків, які мають лінгвістичне, культурне та психологічне наповнення, є частиною об'єктивної дійсності [1]. На думку А.М. Полежаєвої, пісенний текст здатний максимально швидко відображати процеси, які відбуваються у мові, та помітно впливати на носія цієї мови, формувати його мовну й духовну культури [2].

О.І. Алексєєва розуміє під *пісенним текстом* один із найважливіших «концептів художньої культури, який відбиває філософське, етнокультурне, психологічне начало [...] менталітету у ракурсі найбільших історичних, суспільних подій у житті народу, держави» [3, с. 7]. У розвідці ми опираємося на дефініцію поняття *пісні* О.В. Нагибіної, яку дослідниця розглядає як словесно-музичний ліричний жанр [4].

Пісні, які належать до одного жанру, вирізняються специфічним набором музичних характеристик, а також сукупністю спільних, властивих лише цьому жанру елементів поетичної виразності. Так, в уривках пісень французьких реп-виконавців фіксуємо використання арготизмів, просторіч і фамільярних слів: “N’hausse pas le ton, **négro**, ne fais pas le **con**”, Sofiane “**Frérot**, si t’assumes, t’inquiète pas pour l’**oseille**” (Booba), “T’es dans la **merde**, j’suis au fond d’un carré **V.I.P**” (MHD), “Elle te fera **pigeonner**, **pigeonner**, **pigeonner**” (Alonzo), “Dis-moi **bitch** si ça t’a plu, la **fama** y a qu’ça de vrai” (Kaaris), “**Les bâtards** jouent de la flûte” (Joke), “Mon **pote**, c’est un vrai **boulot**” (Sadek), “Ils veulent

mon biff, ils veulent mon **buzz**” (Gradur), “Avec mes *pèlerins*, on faisait qu’**emmerder** le monde” (Nekfeu), які становлять основу лексики цього музичного жанру і часто викликають труднощі для перекладу.

Варто наголосити на особливій синтаксичній побудові пісень кожного жанру. Так, музичні композиції у стилі реп вирізняються складною будовою речень, застосуванням різних зворотів, скороченнями та відкиданням окремих букв, перестановками, характерним поділом слів на склади і грою з ними (*Heuss l’Enfoiré*, tu **m’reconnais** / **J’les connais**, ils **m’connaissent** les Gaulous / Les bouteilles de **cool-al** ..., À la **ce-Fran** ..., **J’traîne** pas avec une **sécu**, tu **m’tends** l’autre joue..., T’aurais pu me le dire au **phone-tél** ..., Hustler comme mon **père-grand** ..., **M’appelle** pas **re-fré**, passé dans sa bouche y’a mes **bijoux**..., **J’les** emmene au ciné ensuite **j’file** au **tel-hô**...). Тому музичний жанр *pen* є унікальним за своїми можливостями відображати дійсність за допомогою художнього слова, має власне функціональне призначення та коло мовців.

Відтворення пісенних текстів вважається одним із найважчих у перекладознавчій науці, оскільки структура пісенного тексту постає як ланцюжок слів, певний лінійний зв’язок не тільки семантичного, а й прагматичного планів. Усі слова в пісні пов’язані між собою певною ідеєю, вони живуть складним внутрішнім життям і взаємодіють між собою, саме тому неправильна заміна навіть однієї лексичної одиниці тягне за собою асоціативні зрушення і внутрішній перерозподіл художніх цінностей.

Здійснений аналіз дає змогу стверджувати, що повністю відтворити усі елементи пісенного тексту у перекладі не можливо. Перекладач зазвичай намагається передати лише один чи у кращому випадку два елементи: образ і розмір (у тому числі й музичний), при цьому інші, зокрема такі як стиль, римування, лексичне наповнення, граматична будова, лінгвокультурологічні маркери тощо змінюються. Відтворюючи пісенний текст, перекладач повинен ранжувати, встановити певну ієрархію його структурних компонентів таким чином, щоб забезпечити єдність елементів пісні, оскільки переклад розриває певні зв’язки між ними й утворює нові, підсилює й увиразнює одні за рахунок послаблення інших.

Форма музичної композиції, на нашу думку, є ключовим аспектом у процесі її відтворення іншою мовою, адже форма впливає на такт і ритмічність твору, яка є визначальною рисою цього підвиду ліричного жанру. Найпоширенішими музичними формами є АВАВ (*Sur la piste embuée* / *On dance on fait la fête* / *Je tombe sur canapé* / *Ça va pas dans ma tête*, Shanguy «*Toukassé*»), АВВА (*Mais oui on se connaît bien* / *T’as même voulu t’faire ma mère, hein* / *T’as commencé par ses seins* / *Et puis du poumon à mon père*,

tu t'en souviens?, Stromae «Quand c'est?») ma AABA (Que d'espérance / Sur ce chemin en ton absence / J'ai beau trimer, sans toi ma vie / N'est qu'un décor qui brille, vide de sens, Indila «Dernière danse»)). Тому для перекладу пісенного тексту доцільно вдаватися до еквіметричного перекладу, оскільки він передбачає збереження ритму, кількості складів і наголосів, адже текст перекладу має бути організований таким чином, щоб його можна було проспівати, накласти на музику.

Переклад пісень є дуже затребуваним у сучасному медіа просторі. Це пов'язано з тим, що музичні уподобання не залежать від мови, якою спілкується слухач, лише одиниці готові взятися за таку кропітку працю. Нині найпоширенішим видом перекладу пісень є так званий «переклад для фанатів», тобто дослівний переклад, мета якого – донести до слухача головну думку музичної композиції, певною мірою передати смисл, який був закладений автором, нехтуючи при цьому формою, римою та іншими особливостями пісенного тексту. Що стосується літературного перекладу пісень українською мовою, який би відповідав ритмічній структурі оригінальної іншомовної композиції, то таких варіантів відтворення нині майже не існує. Здебільшого їх створюють за замовленням самого автора у співпраці перекладача й композитора.

Реп у його сучасному вигляді з'явився наприкінці XX століття в афроамериканських районах США. Нині цей термін позначає ритмічний речитатив, який зазвичай читається під музику з важким бітом. Неабияка популярність цього музичного стилю зумовила утворення жанру поп-репу, тобто гібриду репу з масивним мелодійним заповненням, який відрізняється від звичайного вуличного репу зниженням злості висловлення та збільшенням його ліричної цінності.

Головними темами поп-репу є любовні мотиви, які подають в особливій формі з широким застосуванням розмовної й жаргонної лексики [5]. Філологічна зацікавленість цим музичним жанром насамперед пояснюється вербальним і невербальним оформленням пісень у стилі реп, поєднанням швидкого темпу мовлення й легкого музичного супроводу, що викликає чималі труднощі для перекладу, адже якщо, наприклад, пісня у стилі поп допускає повторюване опущення лексичних одиниць та інтонаційне протягування інших слів для досягнення мелодійності, то реп-композиція вимагає чіткості, що забезпечить речитативне прочитання тексту.

Проаналізуємо особливості перекладу українською мовою реп-композиції на прикладі французької пісні *Jaloux* виконавця *Dadju*:

Оригінал	Дослівний переклад	Літературний переклад
1) <i>Oui j'ai fait du mal à je n'sais combien de femmes</i>	Так, я зробив боляче не знаю скільком жінкам,	Так, я зробив погано не знаю скільком дамам,
<i>Et j'ai peur que tu deviennes mon retour de flamme</i>	Я боюсь, що ти станеш мою розплатою,	Боюся, що ти та, хто покарає мене хама,
<i>J'te dis que j'ai fait du sale à je n'sais combien de femmes</i>	Я кажу тобі, що не гарно вчинив не знаю зі скількома жінками,	Так, я сказав негарно не знаю скільком дамам,
<i>Et j'ai peur que tu deviennes mon retour de flamme</i>	І боюсь, що ти станеш мою розплатою.	Боюся, що ти та, хто покарає мене хама.
2) <i>Ma chérie tu es jolie avec un corps impoli</i>	Люба ти така гарна з таким не слухняним тілом,	Кохана ти вродлива, а тіло твоє хтиве,
<i>Les hommes sont sans pitié, interdit de les approcher</i>	Чоловіки безжалісні – не думай до них підходити,	Чоловіки зрадливі – не підходь моя смілива,
<i>Avec le temps, tu embellis T'es mieux que l'ex à Balotelli</i>	З часом ти станеш ще гарнішою, кращою ніж колишня Балотеллі,	Станеш краще, ніж моделі екс-кохані Балотеллі,
<i>M'en veux pas d'me méfier</i>	Не сердься, що я тобі не довіряю,	Не сердись за недовіру,
<i>Homme-femme y'a pas d'amitié</i>	Але між чоловіками і жінками не існує дружніх почуттів.	Чоловік подібний звіру.
3) <i>Si je t'aime, je suis jaloux</i>	Якщо я тебе люблю – я ревную Коли я люблю – я ревную Якщо я тебе люблю – я ревную	Якщо я люблю – ревную Коли я люблю – ревную Якщо я люблю – ревную
<i>Quand j'aime, je suis jaloux Si je t'aime, je suis jaloux</i>	Звичайно, я ревную.	Зрозуміло, що ревную.
<i>Évidemment que je suis jaloux</i>	Мала, ти – моя, ти – зайнята,	Ти – моя душа, крихітка моя,
<i>Bébé tu es le mien, t'es la femme de quelqu'un</i>	Те, що блищить на твоєму пальці, каже лише про те, що ти моя.	Каблучка золота каже всім, що ти ось та.
<i>C'qui brille sur ta main veut dire que tu m'appartiens</i>		(переклад М. Кравченко)

1) Для відтворення першої частини пісні застосовано такі трансформації:

– *лексична заміна*: іменник із нейтральним забарвленням *femme* перекладено лексемою *дама*, яка часто використовується у пісенних текстах цього музичного жанру і у реп-культурі набуває зневажливого відтінку;

– *евфемізація*: семантика уривку *tu deviennes mon retour de flamme* зазнала нейтралізації; словосполучення *faire du sale* було перекладено українським евфемізмом *сказати негарно*, що призвело до зниження конотативного навантаження;

– *додавання*: в українському перекладі додано лексичну одиницю *хама*, яка, не спотворюючи семантики, дозволяє зберегти ритміку пісні, а також компенсує евфемізму, зазначені вище.

2) Для відтворення наступної строфи використано:

– *лексичну заміну*: прикметник *impoli* (*хтивий*) і вербальна синтагма *être sans pitié* (*зрадливі*) перекладені контекстуальними еквівалентами для досягнення ритмомелодики; речення *Notte-femme u'a pas d'amitié* зазнало не лише структурної, а й лексичної видозміни (*чоловік подібний звіру*), при цьому вихідний смисл змін не зазнав;

– *граматичну заміну*: інфінітивне речення *interdit de les approcher* перекладено наказовим способом (*не підходь*); дієслово *se méfier* передано іменником *недовіра*;

– *додавання*: в українському перекладі з метою створення рими додано звертання *моя смілива*, іменник *моделі* (який забезпечив компаративний аспект) та іменник *коханки* (уточнення);

– *опущення*: зворот *avec le temps* опущено у перекладі, а закладений у ньому смисл передано формою майбутнього часу *станеш*.

3) Переклад приспіву зумовив такі трансформації:

– *опущення*: у перекладі відсутня категорія адресатності (*Si je t'aime – якщо я люблю – ревную*);

– *лексична заміна*: посесивний займенник *le tien* передано іменниковим словосполученням *моя душа*; нейтральне *la femme* перекладено типовим для реп-культури іменником *крихітка*, що у цій субкультурі має пестливо-лагідний відтінок;

– *граматична заміна*: вербальну синтагму *être jaloux* передано дієсловом *ревнувати*; детермінатив *de quelqu'un* відтворено прикметником *чужий*;

– *уточнення*: у перекладі замість *C'qui brille sur ta main* використано іменник *каблучка*;

– *додавання*: до іменника *каблучка* було додано прикметник *золота*, що відповідає колокації зазначених лексем і дозволяє зберегти ритмомелодіку.

Отже, літературний переклад, як і дослівний, здатний відтворити семантичне навантаження пісні. У дослівному перекладі смисл пісні передається максимально точно, проте він не бере до уваги її форму. У літературному перекладі доводиться нехтувати словниковим складом і граматичною будовою, оскільки головним є збереження ритмічності й мелодійності оригіналу. Попри це наведений варіант літературного перекладу доводить, що глобальний зміст пісні можна зберегти.

Здійснений аналіз доводить, що відтворити пісенний текст, який можна накласти на музику,

іншою мовою без використання перекладацьких трансформацій не можливо. Аналіз перекладацьких трансформацій, які були застосовані для перекладу пісні *Jaloux* у стилі поп-реп, показав, що найуживанішими є лексична і граматична заміни та додавання, що пояснюємо необхідністю зберегти жаргонність і стиль висловлення, досягти ілюквативної мети, адаптувати перекладений текст до ритміки музичної композиції і зберегти речитатив, які є визначальними для цього музичного жанру.

Часто доводиться вдаватися до опущення, спрощення граматичних форм через необхідність збереження ритмомелодики та забезпечення римування її складових частин. В окремих випадках доводиться використовувати евфемізацію і нейтралізацію з метою пом'якшення репліки або через брак рівноцінного еквівалента у мові перекладу; компенсацію для відтворення стилістичних особливостей оригіналу; уточнення для уникнення амбівалентності висловлення.

Перспективи подальшої розвідки вбачаємо у вивченні засобів відтворення французьких пісень українською мовою інших музичних жанрів та дослідженні їхньої мовної специфіки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Плотницький Ю.Е. Лингвостилистические и лингвокультурные характеристики англоязычного песенного дискурса : автореф. дис. канд. филол. наук. Самара, 2005. 21 с.
2. Полежаева А.Н. Проблемы современного песенного текста: лингвоэкологический аспект : автореф. дис. канд. филол. наук. Иваново, 2011. 24 с.
3. Алексеева О.И. Русская народная песня как этнокультурный концепт : автореф. дисс. канд. филос. наук. Белгород, 2006. 25 с.
4. Нагибина Е.В. Содержательные и языковые особенности текстов современных эстрадных песен : автореф. дис. канд. филол. наук. Ярославль, 2002. 18 с.
5. Реп. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Реп> (Дата звернення: 23.06.2020).

REFERENCES

1. Plotnitskiy Y.E. (2005) Lingvostilisticheskiye i lingvokulturnyye kharakteristiki angloyazychnogo pesennogo diskursa [Linguostylistic and linguocultural characteristics of the English song discourse]. Samara. 21 p. [in Russian].
2. Polezhaeva A.N. (2011) Problemy sovremennogo pesennogo teksta [Problems of modern song lyrics]. Ivanovo. 24 p. [in Russian].
3. Alekseeva O.I. (2006) Russkaya narodnaya pesnya kak etnokulturnyy kontsept [Russian folk song as an ethnocultural concept]. Belgorod. 25 p. [in Russian].
4. Nagibina E.V. (2002) Soderzhatelnyye i yazykovyye osobennosti tekstov sovremennykh estradnykh pesen [Content and language features of the modern pop-song's texts]. Yaroslavl. 18 p. [in Russian].
5. Rep (2020) [Rap]. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Реп> [in Ukrainian] (accessed: 23.06.2020).